

ANTAL Anita, PhD.
főiskolai docens
Budapesti Gazdasági Egyetem, Gazdálkodási Kar
Zalaegerszeg

college associate professor
Budapest Business School University of Applied Sciences,
Zalaegerszeg Faculty of Business Administration, Hungary
 email: antal.anita@uni-bge.hu

**ÖNKÉNTES JOGKÖVETÉS AZ ADÓ VILÁGÁBAN –
 HATÉKONYSÁGVIZSGÁLAT A SZÁMOK TÜKRÉBEN**

*VOLUNTARY COMPLIENCE IN TAXATION –
 EFFECTIVENESS CHECK IN FIGURES*

ABSTRACT

There is a research in the framework of the research workshop of Budapest Business School Zalaegerszeg Faculty of Business Administration, named “Micro and Macroeconomic Processes in the Past and Present”. It aims to examine the relationship between the major changes in the tax and tax procedure system and the legal consequences, as well as possible regularities. After examining the objectives of audit guidelines, the research work now focuses on the achievement of the objectives and the effectiveness of the audit activity.

The improvement of tax morale is indicated by the increase in the revenues of the National Tax and Customs Authority (hereinafter: NAV), which is also considered significant as it occurred in a governmental effort to reduce public burdens. However, the increasingly "customer friendly" tax authority continues to take strong actions against those who violate tax liability elements. In the present study, in the light of the available data, I will examine the completion of voluntary compliance in the context of the effectiveness of control activities. In recent years, the most important aim of the NAV to encourage taxpayers to met their tax obligations correctly. To achieve this goal the tax authority has taken several steps. In 2018, the National Tax and Customs Reform Strategic Program (NAV 2.0) was

launched, with the aim to make NAV one of the most efficient, integrated tax authorities in Europe by treating taxpayers as partners and reducing bureaucracy to realize tax revenues primarily through good behaviour incentives and the reduction of the size of black economy by 2021.

Kulcsszavak: adózás, önkéntes jogkövetés, ösztönzés, adóellenőrzés, hatékonyság

Keynotes: taxation, voluntary compliance, encouragement, tax audit, effectiveness

1. Bevezetés

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal (a továbbiakban: NAV) 2011. január 1-jével, az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal, valamint a Vám- és Pénzügyőrség összevonásával jött létre, egy szervezetbe integrálva az állami az állami adóhatósági, vámhatósági, valamint – törvényben meghatározott bűncselekmények esetében - a pénzügyi nyomozói tevékenységet. Az egy- séges irányítás minőségi és szakmai szempontból is magasabb színvona- lon teszi lehetővé az állam adó- és adójellegű bevételeinek (adók, illetékek, járulékok, vámok) hatékonyabb beszedését, kezelését, amely az államház- tartás adójellegű bevételeinek több mint 90%-át biztosítja.

A kihívásokkal telt gazdasági környezetben a költségvetési bevételek biz- tosítása a jogszabályok betartatásán keresztül a szervezet hatékony műkö- désével biztosítható, amely egyre inkább kiegészül a hatóság szolgáltató jellegének erősítésével, az ügyfelek adózási kötelezettségeik teljesítésére való ösztönzésével.

Az adómorál javulását jelzi a Nemzeti Adó és Vámhivatal bevételeinek növekedése, mely azért is értékelhető jelentősnek, mivel ez egy a munkát terhelő adó- és közterheket csökkentő kormányzati törekvés mellett követ- kezett be.^{1,2} Az egyre inkább „ügyfélbarát” szemléletű adóhatóság azon- ban továbbra is szigorúan lép fel az adókötelezettség elemeit megsértőkkel szemben. Jelen tanulmányban az elérhető szekunder adatok tükrében az ellenőrzési tevékenység hatékonyságával összefüggésben az önkéntes jog- követésre ösztönzés megvalósulásának vizsgálatával foglalkozom.

2. Anyag és módszer

A kutatás tárgya a NAV által kiadott évkönyvek tartalmának vizsgálata a 2010-2017-es időszakra vonatkozóan. A kutatás kérdése: Milyen indikáto- rokkal jellemezhető az adómorál változása, és ezeken keresztül alátámaszt-

ható-e az önkéntes jogkövetésre ösztönzés megvalósulása a szekunder adatok tükrében?

Az indikátorok olyan mutatóknak, változóknak tekinthetők, amelyekkel egy jelenség leírható, jellemezhető, az elért eredmények bemutathatók, a célok számszerűsíthetők és segítenek előrejelezni a várható folyamatokat.³ Olyan objektív specifikációk, amelyek az eredmények mennyiségi, minőségi és időbeni meghatározását adják.

Az indikátor a statisztikai megfigyelések valamint a gazdasági, társadalmi jelenségek között közvetítő szerepet tölt be. Mérhetőség szerint lehetnek direkt indikátorok, melyek közvetlenül mérik az adott jelenséget, és lehetnek proxy, azaz közelítő indikátorok, melyek a jelenségek összetettsége miatt csak közvetetten, áttételesen képesek azt számszerűsíteni. A hatásindikátorok (situational/impact indicators) a vizsgált jelenségekről holisztikusabb képet adnak, az eredményindikátorok (outcome indicators) a hatékonyságot mérik, azaz a változást egy meghatározott célhoz képest, a kimeneti indikátorok (output indicators) egy cselekvés, döntés vagy tevékenység kimenetét, a megtett erőfeszítéseket vizsgálja.⁴ A társadalomtudományokban az indikátorokat olyan jelenségek esetében is felhasználhatjuk, melyek direkt nem mérhetők, illetve több jelzőszámra is szükség van a jelenség leírására, értelmezésére.⁵ Jelen kutatás témáját illetően az ún. proxy, illetve hatásindikátorok megfogalmazására van lehetőség.

Az indikátorok mérésére idősor elemzést végzünk. Az idősorok esetében historikus adatokból időbeli összehasonlításokat, időbeli változásokat vizsgálhatunk, és ezen korábbi időszakok tendenciájának, összefüggéseinek kimutatásával a jelenségek alaptermészetét feltárhatjuk, következtetve a jövőbeni folyamatokra. Az elméleti idősor értékei tapasztalati (feljegyzett) adatok. Az idősort egy tartós tendencia (trend), szezonális ingadozások és véletlen ingadozások determinálják. Az elemzés eszközei:

- grafikus megjelenítés,
- bázis- és láncviszonyszámok számítása (viszonyítás alapja állandó vagy változó),
- speciális átlagok (tartamidősorok esetében a számtani átlag, állapotidősorok esetében a kronologikus átlag).

A trendelemzést az idősorban érvényesülő tendencia felfedezésére használjuk. Az idősor kisimítása azt jelenti, hogy a szezonális tényezők és véletlen komponensek hatását kiszűrjük. Ez két megoldás mentén végezhető el:

- mozgó átlagok módszerével és
- analitikus trendszámítás segítségével.

A mozgó átlagok módszere során az eredeti megfigyeléseket láncszerűen átlagolni kell, a trendet tehát az idősor dinamikus átlagaként határozzuk meg. Az átlagolás a véletlen tényező mérséklését és a szezonális hatás kiszűrését is szolgálja, egyszerű és gyors elemzést tesz lehetővé. Hátránya azonban, hogy egyrészt lerövidül az idősor, másrészt pedig teljesen nem simítja ki az idősorban lévő ingadozásokat. Az analitikus trendszámítás alkalmazásakor az idősorban érvényesülő tendenciát egy matematikai függvénnyel mutatjuk be. A függvény típusát az idősor természete határozza meg, továbbá az annak grafikus ábrája alapján lehet következtetni, hogy milyen jellegűt érdemes választani. Amennyiben az idősor két-két szomszédos tagja között növekedés vagy csökkenés van, továbbá az állandónak tekinthető, lineáris függvény javasolt. Ha az elemek közötti hányados, azaz a relatív változás állandó, akkor exponenciális függvényt kell választani. Ha az idősorban a változás iránya módosul, és nem látható nagyság vagy arányosság tekintetében állandóság, másodfokú polinomot javasolt használni. Végül logaritmikus függvénnyel kell leírni a jelenséget, ha az idősorban három különböző szakasz figyelhető meg: kezdeti lassú növekedés, energikusabb növekedés, lassulás.⁶

3. Eredmények

Kutatási kérdéseimre a NAV által 2010 és 2017 között kiadott évkönyvek tartalmában olyan kvantitatív adatokat kerestem, melyek alkalmasak lehetnek arra, hogy következtetést lehessen levonni belőlük az adózói magatartás változására vonatkozóan. Az önkéntes jogkövetésre ösztönzés megvalósulásának alátámasztására hét indikátort azonosítottam, és kapcsolódó feltételezésként az adómorál javulására vonatkozó elvárást fogalmaztam meg (1. táblázat).

1. táblázat: Az adómorál változásával összefüggésben azonosított indikátorok

Table 1. Indicators identified in the context of tax morale changes

Indikátorok	Feltételezés
Adó- és adójellegű bevételek növekedése	A realizált adóbevétel összege növekvő, melyben az adómorál javulása is szerepet játszhatott.
Az adóellenőrzések számának csökkenése	Az adóbevételek növekedése a hatósági jelenlét, azaz az ellenőrzések számának csökkenése mellett következett be.

A nettó- és jogerős adókülönbözlet, valamint fajlagos értékük csökkenése	Az ellenőrzések során kevesebb adókülönbözletet kellett feltárni.
Jogkövetkezmények összegének csökkenése	A kevésbé súlyos hibák elkövetése miatt a jogkövetkezmények összege csökkent.
Egyes I. fokú adó- és illetékügyi döntések számának csökkenése	Kevesebb olyan adóügyi döntést kellett hozni, mely összefüggésbe hozható a nem jogkövető magatartással.
Megbízható adózók számának növekedése	Az adózási szempontból megbízhatónak minősített adózók száma növekszik.
Önellenőrzések arányának növekedése	Az önkéntes jogkövetés jegyében arányaiban több önellenőrzésre került sor.

Forrás: saját szerkesztés

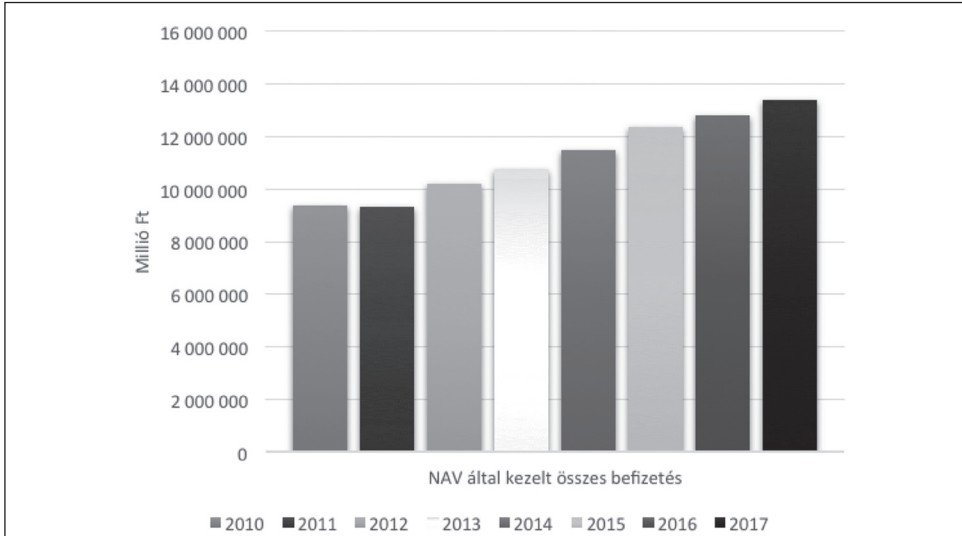
A továbbiakban a fentebb azonosított indikátorok teljesülését idősor elemzéssel vizsgálom meg a 2010 és 2017 közötti időszakban.

Indikátor	Feltételezés
Az adó- és adójellegű bevételek növekedése	A realizált adóbevétel összege növekvő, melyben az adómorál javulása is szerepet játszhatott.

A vizsgált időszakban az adóhivatal számláin trendjét tekintve dinamikusan növekvő bevétel realizálódik (1. ábra). A bevételek alakulásában természetesen több tényező is szerepet játszik, többek között a szabályozási környezet változása, a gazdasági körülmények, a szervezet hatékony működése, ugyanakkor az adózói morál javulása is hozzájárulhatott az emelkedéshez. A bevételek növekedése különösen értékes olyan időszakban, amikor csökken az adóterhelés, továbbá növekszik a kedvezményekből eredő bevételkiesés. A vizsgált időszak egészét nézve jelentős adókedvezmények voltak, melyek mind a vállalkozásokat, mind a családokat érintették. A járulékok a kulcs mérséklődése és a foglalkoztatotti csoportokra járó kedvezmények miatt csökkent, az áfakulcsok pedig bizonyos termékkörben kisebbek lettek, a társasági adó mértéke pedig Európában hazánk esetében a legalacsonyabb. A fenti körülményeket is figyelembe véve a bevételek növekedése az adómorál javulásának, az adóhatóság szemléletváltásának is köszönhető lehet.

1. ábra: Az adóhatóság által kezelt összes befizetések alakulása, 2010-2017

Diagram 1: Development of total payments managed by the tax authority, 2010-2017

Forrás: NAV évkönyvek (2010-2017) adatai alapján szerkesztve

2011-ben a bevételek gyakorlatilag a 2010-es szintet hozták, mely a személyi jövedelemadó (a továbbiakban: szja), a társadalombiztosítási szabályok módosulásának és a kedvezőtlen gazdasági körülményeknek volt köszönhető. Az szja-ban az adózási feltételek kedvezőbbé válása miatt kevesebb bevétel folyt be, társadalombiztosítás járulékából (a továbbiakban: tbj) viszont magasabb összeg realizálódott az egyéni nyugdíjbiztosítási járulékok emeléséből fakadóan. Egy Európai Bizottsági szabály következtében 247 md Ft általános forgalmi adót (a továbbiakban: áfa) kellett visszautalni, így az abból származó bevételek jelentősebben elmaradtak az előző évihez képest. A társasági adó is kevesebb az előző évinél, mivel a kedvezőtlen gazdasági feltételek miatt kevesebb eredmény realizálódott.

A következő évtől azonban a bevételek folyamatos növekedésének lehetünk tanui. 2012-ben ez a kiemelt adónemeknek, vagyis az áfa, a tbj, egészségügyi hozzájárulás (a továbbiakban: eho), az szja és jövedéki adóknak köszönhető, melyeket inkább a jogszabályi változások alakítottak. Az áfából származó bevételt az általános adókulcs emelése, az adó visszautalásra vonatkozó határidő növelése befolyásolta. Az szja és a járulékok növekedésében a béremelések játszottak szerepet. Ez utóbbira az egyéni egész-

ségbiztosítási járulék emelése is hatást gyakorolt. Az eho köteles juttatások kiterjesztése következtében kétszer akkora eho bevételt sikerült realizálni. Az áfakulcs emelés és az árszínvonal változás több áfa bevételt generált, továbbá az import és jövedéki termékek utáni áfabevétel is folyamatosan nőtt. A társasági adóbevételt az adókedvezmények egy részének kivezetése, továbbá a veszteség elhatárolás szabályainak módosítása emelte.

2013-ban részben az új adónemek bevezetése (pénzügyi tranzakciós illeték, kisadózó vállalkozások tételes adója, kisvállalati adó, közművezetékadó) emelte a bevételt. Jelentősebb összeg folyt be járulékból, szociális hozzájárulási adóból (a továbbiakban: eho) és ehoból, valamint a pénzügyi szervezetek különadójából.

A következő 2014-es év a kedvező konjunkturális helyzet miatt (jövedelmezőség, jövedelemkiáramlás, gazdasági körülmények) alakult jól a bevételek szempontjából. A növekmény a tb járulék, a szocho, az áfa, az szja és a társasági adóból származó bevételekből származott. A munkaerőpiaci folyamatok, a közszféra magas jövedelemkiáramlásai az szja és járulékbévételeket emelte. A cafetéria jellegű kifizetéseknek köszönhetően az eho összege folyamatosan növekvő. Az áfa bevételeket a gazdasági teljesítmény javulása és az online pénztárgépek bekötése fokozta. Befolyásoló hatással bírtak a gazdaság fehéritését szolgáló intézkedések is.

2015-ben új adónem nem került bevezetésre, és a szabályozásban is csak kisebb mértékű módosulások voltak. A bevétel emelkedését a gazdálkodási körülmények javulása miatt az értékesítési lehetőségek, a jövedelmezőség és a jövedelemkiáramlás alapozta meg, így a járulékok, az áfa, az szja, a jövedéki adó és társasági adóból származó bevételek nőttek. Az szja összege a bérfejlesztések, többletjuttatások okán emelkedett meg, és a járulékból is többletbevétel származott emiatt. A lakossági fogyasztás növekedése miatt az áfa bevételek is magasabbak lettek.

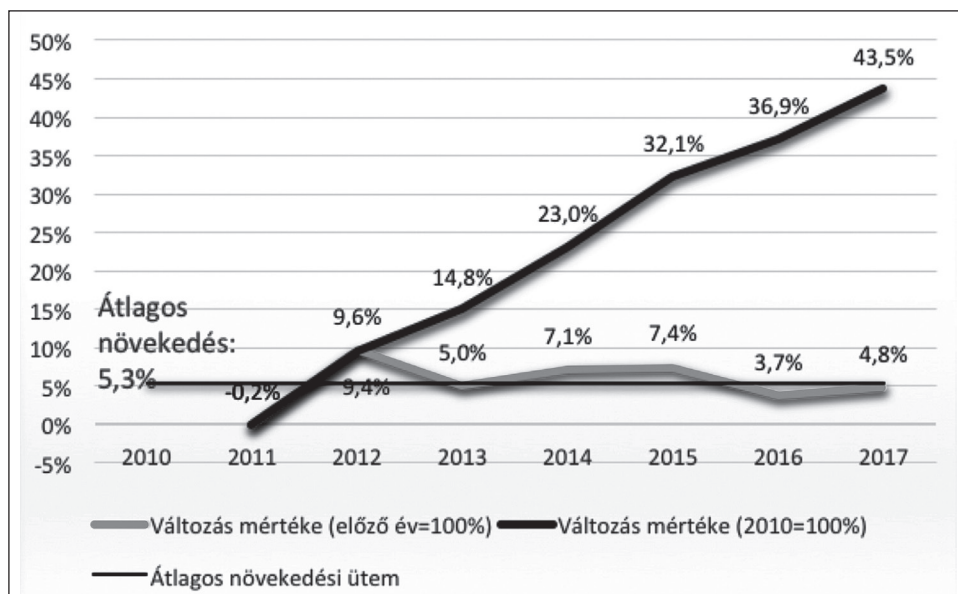
2016-ban az szja mértéke csökkent, a gazdálkodási körülmények javultak, a munkaerőpiac kedvezően változott. Többletbevétel a társadalombiztosítási járulékból, a társasági adóból, ehoból, az szjaból és jövedéki adóból származott. Az szja bevételek növekedését egyrészt a bértömeg növekedése és a nem rendszeres juttatások állandósult értéke okozta. A járulékalapok és a foglalkoztatás növekedése mind a verseny, mind a költségvetési szférában (itt az életpálya-intézkedések) több járulék került befizetésre. Az áfából ugyanakkor kevesebb bevétel realizálódott, ennek oka az üzemanyagárak tartósan alacsony szintje, a feldolgozóipar teljesítményének várttól elmaradó növekedése, a fogyasztói és ipari értékesítés árszínvonalában történő visszaesés, ezen kívül a beruházások és az építőipar teljesítményének mérséklődése.

A 2017-es évkönyv a szokásos tendenciák (gazdálkodási körülmények, munkaerőpiaci kedvező alakulása, gazdaság fehérítésére tett intézkedések) mellett megemlítette az adómorál javulását is a bevételek kedvező alakulásában. Egyes adónemeknél ugyanakkor bevételt csökkentő jogszabályi változások voltak, például a társasági adómérték csökkentése, családi adókedvezmény emelése stb. A bérminimum emelésének és a bérfejlesztéseknek köszönhetően az szja növekedett, a szocho viszont csökkent. A társasági adó esetében a többletbevétel a növekedési adóhitel megfizetéséből adódott.

A vizsgált hét év alatt a bázisul választott 2010-es évhez képest több mint 40%-os bevétel növekedést sikerült elérni, ami átlagosan évi körülbelül 5%-os emelkedést jelent (2. ábra).

2. ábra: A NAV által kezelt összes befizetés változásának mértéke, 2011-2017

Diagram 2: Rate of change in total payments managed by NAV, 2011-2017

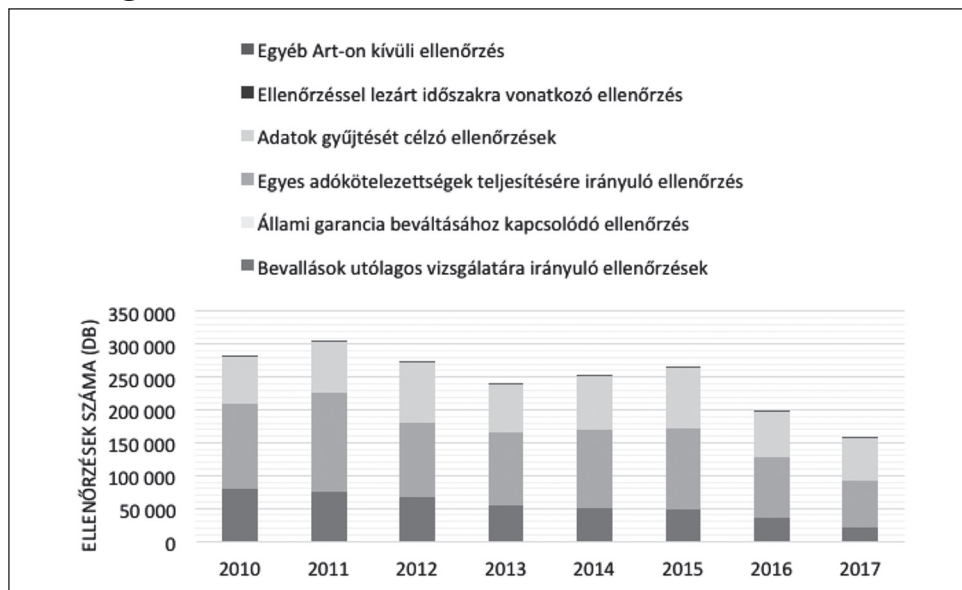
Forrás: NAV évkönyvek (2010-2017) adatai alapján számítva

Indikátor	Feltételezés
Ellenőrzések számának csökkenése	Az adóbevételek növekedése a hatósági jelenlét, azaz az ellenőrzések számának csökkenése mellett következett be.

A hivatal ellenőrzési tevékenysége során az ellenőrzési irányokban meghatározott célokat követi, melyek főképp az adóelkerülés és a költségvetésnek történő károkozás különböző formáival szembeni hatékony fellépés, az adó- és vámbevételi szempontból kiemelt kockázatot jelentő gazdasági folyamatok, magatartási formák feltárása, nyomon követése, visszaszorítása.

A vizsgált időszakban az ellenőrzések száma alapvetően csökkenő tendenciájú (3. ábra). Az adóhatóság jelenléte a céllenőrzések irányába (adatok gyűjtését célzó és egyes adókötelezettségek teljesítésére irányuló) fokozódik, az ellenőrzések számából a 2010-es 71%-os arány 2017-re 87%-ra nőtt. Az adatokból következtethetünk arra, hogy nem elsősorban a hatósági jelenlét, azaz az ellenőrzések száma, vagy gyakorisága okozza az adóbevételek emelkedését, ugyanakkor a tendencia az önkéntes jogkövetés fokozására vonatkozó feltételezést erősítheti.

3. ábra: Az adóellenőrzések számának alakulása, 2010-2017
Diagram 3: Evolution of the number of tax audits, 2010-2017

Forrás: NAV évkönyvek (2010-2017) adatai alapján számítva és szerkesztve

Indikátor	Feltételezés
A nettó és jogerős adókülönböt, valamint fajlagos értékük csökkenése	Az ellenőrzések során kevesebb adókülönbötet kellett feltárni.

Az adókülönbözet definiálását az Art. értelmező rendelkezései között (7. § 4. pont) találhatjuk meg, amely alatt „a bevallott, bejelentett, bevallani, bejelenteni elmulasztott vagy az adatbejelentés, bevallás alapján kivetett, illetve kivethető és az adóhatóság által utólag megállapított adó, költségvetési támogatás különbözete, ide nem értve a következő időszakra átvihető követelés különbözetét” értjük. Az adótartozás nettó módon történő számításáról az Art. 73. §-a szól, mely előírja, hogy az ugyanazon adóhatóságnál nyilvántartott túlfizetéssel az adótartozást csökkenteni kell. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az egész adószámla egyenlegét kell figyelembe venni. Az adózói magatartás javulása esetében feltételeztem, hogy az adóhatóság egyre kevesebb nettó és a jogerős (már nem fellebbezhető) adókülönbözetet állapít meg. A vizsgált időszak egészére ez a tendencia azonban nem bizonyult igaznak (2. táblázat). Az objektívebb megítélés érdekében fajlagos mutatókat is képeztem, amely az egy ellenőrzésre jutó átlagértékeket jelenti. Jelentős javulást a 2017-es évben láthatunk. A vizsgált időszak egészében ekkor voltak a legkisebbek a különbözetek, továbbá összegében kevesebb mint fele volt a megelőző évinek.

2. táblázat: A feltárt, a jogerős adókülönbözetek és fajlagos értékük alakulása (m Ft), 2010-2017

Table 2. Changes in the sum of detected, final tax differential and their specific/unit value (million HUF), 2010-2017

Megnevezés	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Nettó adókülönbözet	476 053	406 703	526 625	563 795	621 700	626 471	576 584	211 684
Jogerős adókülönbözet	418 156	384 237	380 074	485 214	559 495	485 689	515 479	222 139
Jogerősen visszatartott összeg	23 025	27 895	19 645	23 871	21 962	19 733	18 055	16 886
Fajlagos nettó adókülönbözet	1,69	1,33	1,93	2,36	2,48	2,37	2,92	1,35
Fajlagos jogerős adókülönbözet	1,48	1,26	1,40	2,03	2,23	1,84	2,61	1,42

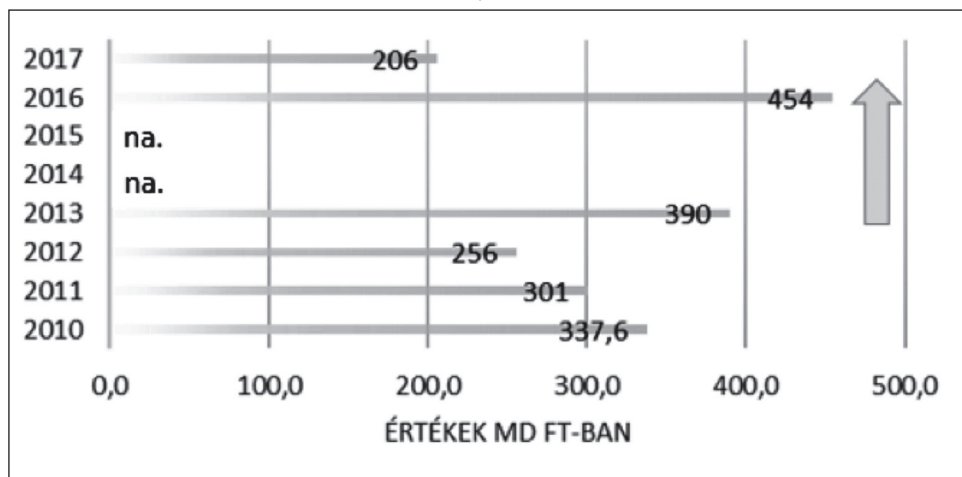
Forrás: NAV évkönyvek (2010-2017) adatai alapján számítva és szerkesztve

Indikátor	Feltételezés
Jogkövetkezmények összegének csökkenése	A kevésbé súlyos hibák elkövetése miatt a jogkövetkezmények összege csökkent.

Az adóhatóság az ellenőrzés során talált szabálytalanságok esetében jogkövetkezményeket alkalmaz, melyek típusai szerint lehetnek pénzbeli, illetve nem pénzbeli szankciók. Utóbbi esetben az adóhatóság különböző intézkedéseket foganatosíthat. A vonatkozó szabályokat az Art. ötödik része tartalmazza. Hatósági oldalról pénzbeli jogkövetkezmény a késedelmi pótlék (Art. XXVII. fejezete), adóbírság (Art. XXXIX. fejezet) és mulasztási bírság (Art. XXX. fejezet) lehet. Hatósági intézkedések között megemlíthetjük például a lefoglalást, az üzletbezárást, az adószám törlését (Art. XXXI. fejezet).

4. ábra: Az ellenőrzések során kiszabott jogkövetkezmények, szankciók összesített értékének alakulása, 2010-2017

Diagram 4. Evolution of the total value of sanctions imposed during tax audits, 2010-2017

Forrás: NAV évkönyvek (2010-2017) adatai alapján számítva és szerkesztve

Indikátor	Feltételezés
Egyes I. fokú adó- és illetékügyi döntések számának csökkenése	Kevesebb olyan adóügyi döntést kellett hozni, mely összefüggésbe hozható a nem jogkövető magatartással.

A hatósági ellenőrzés lefolytatására vonatkozó szabályok egy másik törvényben, a 2017. évi CLI. törvény az adóigazgatási rendtartásról V. fejezetében kerültek elhelyezésre. Itt található például ellenőrzés fajtáival, az ellenőrzés folyamatával, a felek jogai és kötelezettségei elemeivel kapcsos-

latos előírások. Az ellenőrzésre vonatkozóan még egy alacsonyabb szintű jogszabályt is figyelembe kell venni. A 465/2017. (XII. 28.) Korm. rendelet az adóigazgatási eljárás részletszabályairól az ellenőrzés közös (IV. fejezet) és speciális szabályait (V. fejezet) határozza meg. Az adóigazgatási eljárásra vonatkozó kódex jellegű szabályozás 2018-ban szűnt meg.

Az adóhatóság évkönyvei nem konzekvensen és nem hiánytalanul tartalmazzák részleteiben a pénzbeli jogkövetkezmények összegét, így annak összesített értékének vizsgálatára volt lehetőség. A rendelkezésre álló adatokból egyedül 2017-re láthatunk csökkenést, ami egyrészt a legalacsonyabb ismert adat, továbbá a megelőző évinek kevesebb mint a fele (4. ábra). Az adatok alakulásából messzemenő következtetéseket nincs lehetőségem levonni.

Az évkönyvekben fellelhetők az I. fokú adó- és illetékügyi döntések számára vonatkozó adatok, melyből meglátásom szerint legalább nyolc ügykört kiemelhetünk az adózói magatartás alakulására vonatkozó következtetéssel összefüggésben. Terjedelmi okokból a teljes adatsort nem jelenítem meg, a kiválasztott ügyköröknél az idősorban lévő tendencia érvényesülését mutatom be (3. táblázat).

3. táblázat: Egyes I. fokú adó- és illetékügyi döntések számának alakulására vonatkozó trend a 2010-2017-es időszakban

Table 3. Trend of the number of certain tax decisions at first instance, 2010-2017

Vizsgált ügykör	Trend a döntések számának alakulásában
Mulasztási bírság elbírálás	2013-tól csökkenő
Késedelmi pótlék elbírálás	2014-től csökkenő
Adószám felfüggesztés	2014-től csökkenő
Adószám törlés	2015-től csökkenő
Adóregisztrációs eljárásban adószám kiadás megtagadása	növekvő, 2016-tól csökkenő
Fokozott adóhatósági felügyelet	csökkenő (adatsor: 2014-2017)
Köztartozások	csökkenő
Elévülések	csökkenő

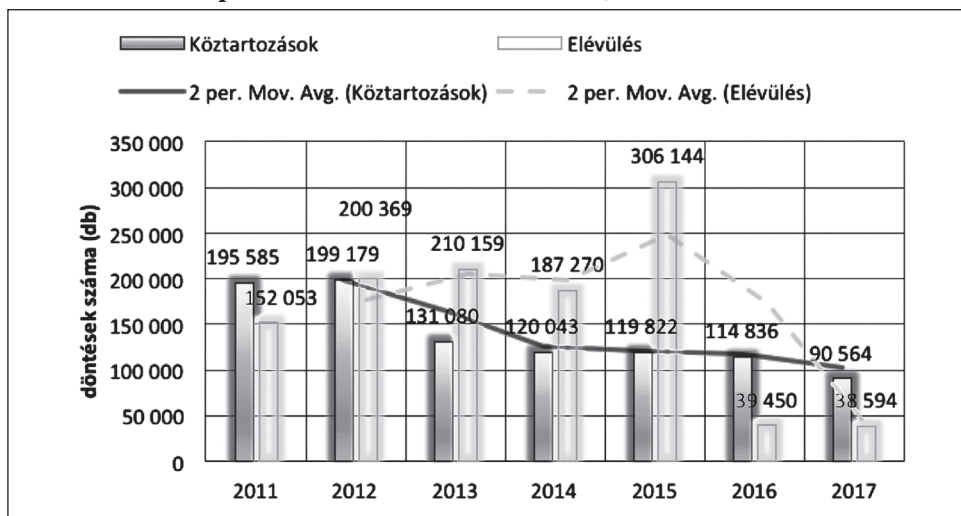
Forrás: NAV évkönyvek (2010-2017) adatai alapján számítva és szerkesztve

A fenti ügykörökben egy kivétellel a vizsgált időszak második felére vonatkozóan csökkenő tendencia mutatkozott. Egyedül az adóregisztrációs eljárásban hozott adószám kiadását megtagadó határozatok száma volt növekvő jellegű egészen 2016-ig. Az adóregisztrációs eljárásban az adószám megtagadását a cégbejegyzésre kötelezett adózók esetében elsősorban a vezető tisztviselőnek, cégvezetőnek, tagnak, részvényesnek a kérelem benyújtásának napján fennálló meghatározott adótartozása alapozza meg (Art. 19. §).

Természetesen a fenti döntések számának alakulásában a hatékonyabb hatósági munka eredménye és más tényezők is közrejátszottak, ugyanakkor a háttérben az adózói morál javulása, a tartozások teljesítésére vonatkozó nagyobb hajlandóság is megjelenhetett. Szemléltetésül a táblázat utolsó két elemének, a köztartozások és az elévülés ügyekben hozott elsőfokú hatósági esetek számának csökkenő tendenciáját mutatom be (5. ábra).

5. ábra: A köztartozások és elévülések ügyében hozott I. fokú adóügyi döntések számának alakulása, 2011-2017

Diagram 5. Changes in the number of tax decisions at first instance on public and time-barred debt, 2011-2017

Forrás: NAV évkönyvek (2010-2017) adatai alapján számítva és szerkesztve

Indikátor	Feltételezés
Megbízható adózók számának növekedése	Az adózási szempontból megbízhatónak minősített adózók száma növekszik.

Az adóhatóság 2016-ban vezette be az adózók minősítési eljárását, ennek keretében két adózói státuszt, a megbízható és kockázatos adózói kategóriát határozta meg. A vonatkozó szabályokat az Art. XVIII. fejezete tartalmazza. A minősítés nem fedi le a teljes adózói kört, mivel az a cégjegyzékbe bejegyzett adózókra, illetve az áfa alanyokra vonatkozik. A minősítés során a tárgyévre vonatkozóan, illetve visszamenőleg további 5 éves időintervallumon belül vizsgálódik adóhatóság. Ha nincs ilyen adózói múlt, akkor a működés megkezdésétől, illetve az áfa-regisztrált adóalanyiság kezdetétől vizsgálja a kapcsolódó feltételeket.

A minősítésre először 2016 első negyedévét követően került sor, ezt követően negyedéves gyakorisággal történik az értékelés. A minősítés a negyedév utolsó napján fennálló adatok alapján a negyedévet követő 30 napon belül történik meg, amely az ezt követő hónap első napjától hatályos.

Megbízhatónak minősül az adózó, ha a következő feltételeknek együttesen megfelel (Art. 153. §):

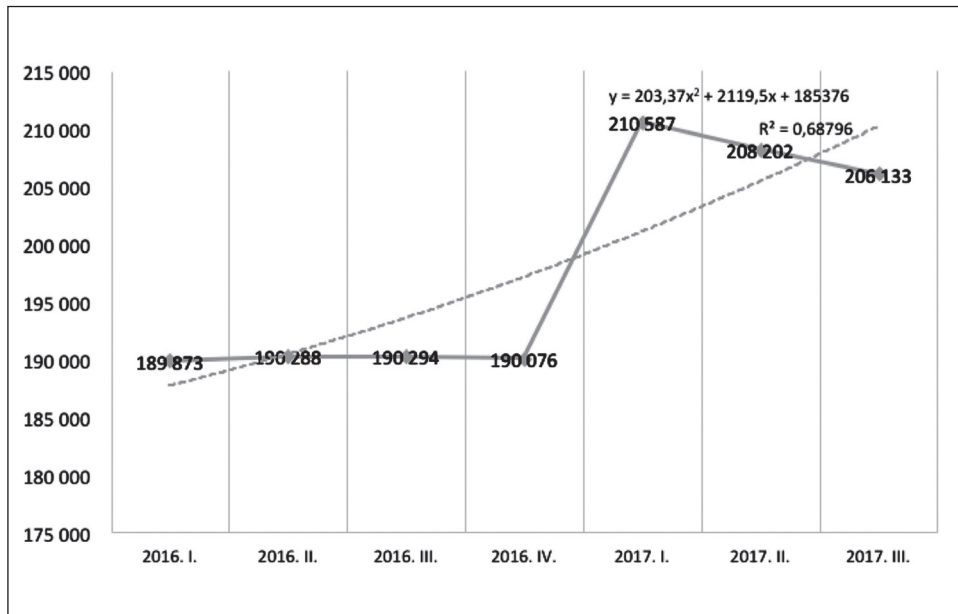
- 1). A tárgyévre és az azt megelőző 5 évre vonatkozó feltételek
 - ✓ a NAV által az adózó terhére megállapított összes adókülönbözet \leq tárgyévi adóteljesítmény 3%-a,
 - ✓ nem állt és nem áll csőd-, felszámolási, illetve kényszerterelési eljárás alatt,
 - ✓ nem állt és nem áll adószám törlés hatálya alatt.
- 2). A tárgyévre és az azt megelőző 4 évre vonatkozó feltétel: a NAV nem indított az adózó ellen végrehajtási eljárást.
- 3). A tárgyévet megelőző 2 évre vonatkozó feltétel: az adózó terhére a NAV által kiszabott esedékessé vált mulasztási bírság és jövedéki bírság \leq tárgyévi adóteljesítmény 1 %-a.
- 4). Egyéb feltételek:
 - ✓ működési időtartam: legalább 3 év,
 - ✓ nettó adóterhelés \leq 500 e Ft,
 - ✓ tárgyévi adóteljesítmény > 0 ,
 - ✓ nem minősül kockázatos adózónak.

A megbízható adózói státusz előnyökkel jár az ellenőrzés időtartamát, a mulasztási bírság kiszabását, a részletfizetési lehetőséget, az áfa kiutalásának idejét illetően. A státusznak presztizsértéket is tulajdoníthatunk egészen 2018 elejéig, ugyanis eddig a NAV hivatalos oldalán közzétételre került a nyilvántartás, melyből az adózókra rá lehetett keresni.

A vizsgálható időintervallumban trendjét tekintve növekvő tendenciát látunk a megbízható minősítést elérő adózók számában (6. ábra).

6. ábra: A megbízhatónak minősített adózók számának alakulása, 2016. I. név-2017. III. n. év

Diagram 6. Changes in the number of reliable qualified taxpayers, Q1 2016 – Q3 2017

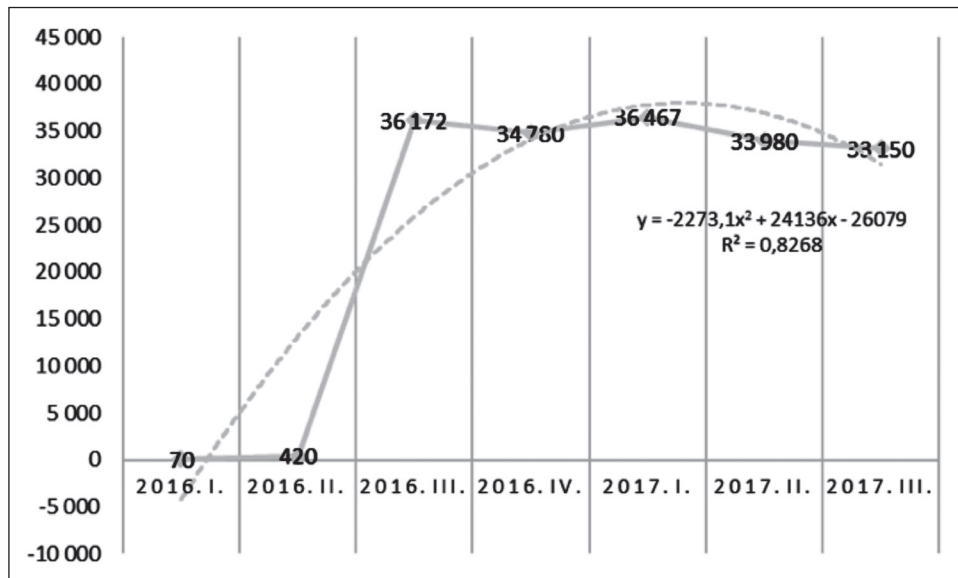
Forrás: NAV évkönyvek (2010-2017) adatai alapján számítva és szerkesztve

A megbízható adózókkal párhuzamosan érdemes a kockázatos adózók számának alakulásában lévő tendenciát is megvizsgálni. A kockázatos adózókra vonatkozó kritériumokat az Art. 157. §-a sorolja fel, melyből már egyetlen feltétel bekövetkezése esetén beáll a negatív minősítés. A kockázatos adózók az ellenőrzés és az áfa kiutalás időtartamának hosszabbítására, szigorúbb jogkövetkezményekre számíthatnak. A minősítési rendszer bevezetésétől kezdve a kockázatos adózók számában erőteljes növekedést tapasztalhattunk, ugyanakkor a tendencia kedvező irányba alakult a vizsgált időintervallum harmadik harmadában, némileg előre vetítve a további csökkenő tendenciát is (7. ábra).

A minősítési rendszer ugyan már eltelt időszakra vonatkozik, így természetesen azokon változtatni nem lehet, de a jövőre vonatkozóan kedvező irányba orientálhatja az adózókat.

7. ábra: A kockázatosnak minősített adózók számának alakulása, 2016. I. név-2017. III. n. év

Diagram 7. Changes in the number of taxpayers identified as high-risk, Q1 2016 – Q3 2017

Forrás: NAV évkönyvek (2010-2017) adatai alapján számítva és szerkesztve

Indikátor	Feltételezés
Önellenőrzések arányának növekedése	Az önkéntes jogkövetés jegyében arányaiban több önellenőrzésre került sor.

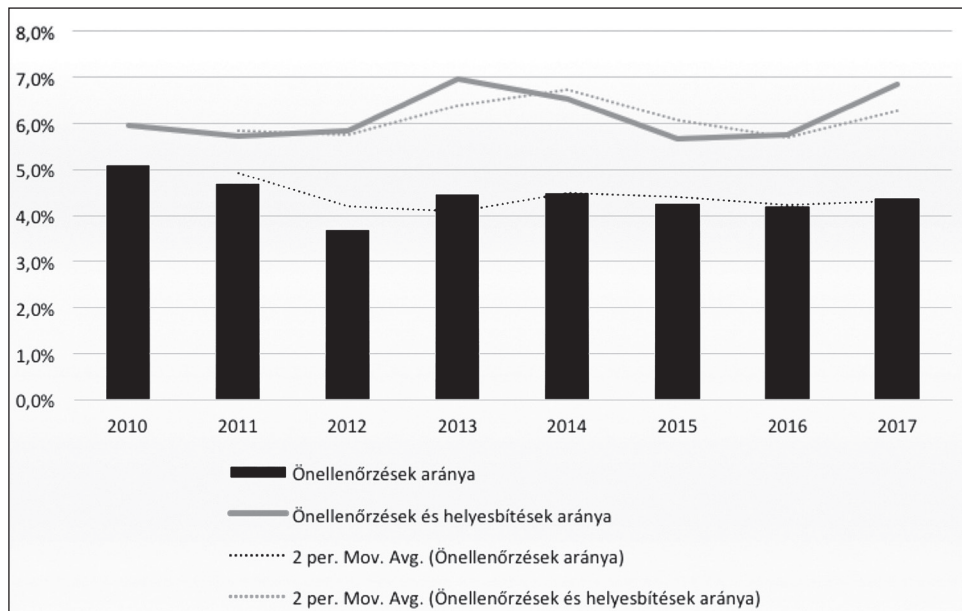
Önadózás esetében az adózó jogosult önellenőrzést végezni, azaz az általa megállapított és bevallott adót és költségvetési támogatással kapcsolatos tévedéseit, hibáit az elévülési időn belül lehetősége van kijavítani, korrigálni (Art. 54. §). A helyesbítéssel az adózó olyan megítélésű lesz, mintha eredendően is helyes bevallást nyújtott volna be. Fontos motiváció az ellenőrzés során kiszabható jogkövetkezmények (adó bírság, mulasztási bírság, késedelmi pótlék) alóli mentesülés (Art. 214. §), mivel önkéntes jogkövetéssel a felére, illetve ismételt önellenőrzéssel háromnegyedére csökkenthető az adó és/vagy költségvetési támogatás különbözetének megfizetésén túli pótlólagos kötelezettség (önellenőrzési pótlék) nagyságrendje.

Miután az önadózás csak lehetőség, nem kötelezettség, a beadott önellenőrzések, helyesbítések számának alakulását szintén görcső alá vehetjük az

adózói magatartás változásával összefüggésben. A vizsgált időszakban az önellenőrzések és helyesbítések száma változóan alakult, csakúgy mint a beadott összes bevallás darabszáma is. Ebből adódóan nem abszolút nagyságrendjükben, hanem az összes beadott alapbevallás arányában érdemes vizsgálni a változást. Az adatokra illesztett mozgóátlag alapján az arány növekvő jellegét láthatjuk az utóbbi években (8. ábra). Természetesen ez azt is jelezheti, hogy arányaiban több bevallás javítására volt szükség, azaz több volt az adózói hiba, ugyanakkor lényeges, hogy azt az adózó maga korrigálta, helyesbítette.

8. ábra: Az önellenőrzések és helyesbítések összes beadott alapbevalláson belüli arányának alakulása, 2010-2017

Diagram 8. Evolution of the proportion of self-checks and corrections within the total number of the submitted tax declarations, 2010-2017

Forrás: NAV évkönyvek (2010-2017) adatai alapján számítva és szerkesztve

Megjegyzendő, hogy az önkéntes jogkövetés elősegítése érdekében 2015-től az adóhatóság az ún. támogató eljárása keretében az Art. 140 §-ában foglaltak szerint fel is hívhatja az adózót önellenőrzésre, amennyiben a bevallás adatai és a NAV-nál rendelkezésre álló adatokból az adózó terhére különbség mutatkozik. 2018-tól a feltárt hibák, hiányosságok ilyen módon történő

rendezési lehetősége valamennyi adózóra kiterjesztésre került (ezt megelőzően csak a vállalkozási tevékenységet nem folytató magánszemélyre vonatkozott). Miután ez is egy lehetőség az adózó számára, a felhívás kötelezettséget nem jelent, ezért mulasztási bírság kiszabására sem kerülhet sor.

Az elemzésbe bevont hét indikátor közül öt teljesülését tudtam elfogadni, egy nem igazolódott, egyet pedig adathiány okán nem tudtam értékelni (4. táblázat). Adott indikátorra vonatkozó feltételezést akkor fogadtam el, amennyiben az a vizsgált időszak nagyobb hányadában, de legalább a második felében, illetve a mozgó átlag alapján kedvező tendenciát mutatott.

4. táblázat: Az indikátorok teljesülésének összefoglaló táblázata

Table 4. Summary table of accepted indicators

Indikátorok	Teljesülés
Adó- és adójellegű bevételek növekedése	✓
Ellenőrzések számának csökkenése	✓
A nettó és jogerős adókülönbözet, valamint fajlagos értékük csökkenése	✗
Jogkövetkezmények összegének csökkenése	nem ítéltető meg
Egyes I. fokú adó- és illetékügyi döntések számának csökkenése	✓
Megbízható adózók számának növekedése	✓
Önellenőrzések arányának növekedése	✓

Forrás: saját szerkesztés

Összegzés, konklúziók

Az elmúlt évek kiemelt törekvése a NAV részéről az adózók korrekt adófizetésre ösztönzése. Ennek érdekében az adóhatóság több lépést is tett: többek között az ügyintézés kultúrájának megváltoztatásával, a szolgáltatások jobb hozzáférhetőségének biztosításával, a szervezetben belüli átalakításokkal, a szervezetenél dolgozók képzésével, új módszerek beintegrálásával, az eljárásrendek megújításával igyekezett a hatékonyságon javítani.

Kutatási kérdésem arra irányult, hogy megvalósul-e az adóhatóság célkitűzése az önkéntes jogkövető magatartás ösztönzésére vonatkozóan, a szekunder forrásból elérhető kvantitatív adatok alapján milyen indikátorokkal hozható a jelenség összefüggésbe, és ezek alapján igazolható-e az adómorál javulása. Az elemzés során szűk keresztmetszetet jelentett az elérhető sze-

kunder adatbázis tartalma, ugyanis a NAV évkönyvei nem minden évben jelenítették meg ugyanolyan szerkezetben és részletezettséggel az adatokat. Megjegyezném, hogy az idősoelemzés módszere nem bizonyító erejű eszköz, trendek azonosítására alkalmas, így megállapításaim is a következtetések szintjén fogalmazhatók meg. Fontos, hogy az elemzésbe bevont adatokat nem kizárólag az adózók attitűdjének változása befolyásolta, ugyanakkor azok kedvező alakulásában ez a tendencia is szerepet játszott. Az adóbevételek változásának vizsgálatában például négy tényezőcsoportot is azonosítottam, mely előidézhette annak változását: a külső és belső gazdasági körülmények, konjunkturális változások, a hatósági munka hatékonyságának változása, jogszabályi változások és nem utolsósorban az adómorál javulása is. A közterhek csökkentésének időszakában az adóbevételek növekedése fontos jelentőséggel bír, kifejezetten úgy, hogy az adóhatóság kevesebb ellenőrzést folytat le, vagyis nem fokozódik jelenléte az adózók körében, továbbá kevesebb olyan adóügyi döntést kellett hoznia, mely a nem jogkövető magatartással függ össze. Kedvező tendencia a megbízható adózók számának növekedése, a kockázatos minőségű adózók pedig egyre kevesebben vannak. Az önellenőrzés lehetőségének kihasználásával az adózók igyekeznek hibáikat önmaguk kijavítani.

Az utóbbi évek legfontosabb lépései közé tartozik, hogy 2016-ban kidolgozásra került az ún. támogató eljárás, amely azonnali szankciók helyett a hibák kijavításában ad segítséget az adózóknak. Szintén ekkor került sor az adózói minősítés bevezetésére, mely a megbízható adóknak kedvezményes bánásmódot biztosít. 2017-ben elindult a Mentor Program a kezdő vállalkozások számára, illetve bevezetésre került az Adótraffipax, mely tájékoztatja az adózókat a várható ellenőrzés tárgyáról megyékre és tevékenységekre lebontottan. Az adóhivatal törekszik az ügyfelek részére kényelmes, kevesebb időráfordítású ügyintézés, a jogszerű és pontos adókötelezettség teljesítését azzal is támogatni, hogy a Kormányablakoknál is dolgoznak a NAV munkatársai. 2018-ban tovább zajlott a digitalizáció kiterjesztése (a „papírmentes” adóhivatal). Elindult továbbá a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Megújulásának Stratégiai Programja (NAV 2.0), amelynek célja, hogy a NAV 2021-re Európa egyik leghatékonyabb, integráltan működő adóhivatalává váljon úgy, hogy az adózókat partnerként kezelve, a bürokráciát csökkentve elsődlegesen az önkéntes jogkövetés ösztönzésén és a feketegazdaság csökkentésén keresztül érje el az adóbevételek realizálását.

JEGYZETEK / NOTES

1. Varga József (2017): Az adóteher-csökkentés és a gazdaság kifehéritésének pályája Magyarországon 2010 után [Reducing the Tax Burden and Whitening the Economy in Hungary after 2010]. PÉNZÜGYI SZEMLE/PUBLIC FINANCE QUARTERLY 62:(1) 7-20. old
2. Varga József (2017a): A magyarországi adószervezet átalakításának aktuális kérdései. In: Bozsik Sándor (szerk.) Pénzügy-számvitel-statisztika füzetek II.: 2016. 107 p. Konferencia helye, ideje: Miskolc-Egyetemváros, Magyarország, 2016.12.01 (Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar) Miskolc-Egyetemváros: Miskolci Egyetemi Kiadó, 2017. 81-87. old. Pénzügy-számvitel-statisztika füzetek 2. ISBN:978-615-80543-2-4
3. Sándorné Új Éva (2017): Gyakorlati pénzügyek. Penta Unió. Budapest. 493. old.
4. Havasi Éva (2007): Az indikátorok, indikátorrendszerek jellemzői és statisztikai követelményei. Statisztikai Szemle. 85. évfolyam 8. szám 678-689. old.
5. Kóródi Márta, Aubert Antal, Braunné Fülöp Katalin, Formádi Katalin, Jancsik András, Jónás-Berki Mónika, Kóródi Márta, László Éva, Mayer Péter, Mellár Tamás, Péntes Ibolya, Raffay Zoltán, Rátz Tamara, Szabó Géza, Túróczi Imre, Veres Lajos (2011): Turizmus kutatások módszertana. Pécsi Tudományegyetem. Kempelen Farkas Hallgatói Információs Központ
https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0051_Turizmus_kutatasok_modszertana/ch07s02.html
6. Dr. Molnár Tamás (2007): Egyszerűen statisztika. Perfekt. 215-224. old.

FELHASZNÁLT IRODALOM / REFERENCES

- Dr. Molnár Tamás (2007): Egyszerűen statisztika. Perfekt. 215-224. old.
- Havasi Éva (2007): Az indikátorok, indikátorrendszerek jellemzői és statisztikai követelményei. Statisztikai Szemle. 85. évfolyam 8. szám 678-689. old.
- Kóródi Márta, Aubert Antal, Braunné Fülöp Katalin, Formádi Katalin, Jancsik András, Jónás-Berki Mónika, Kóródi Márta, László Éva, Mayer Péter, Mellár Tamás, Péntes Ibolya, Raffay Zoltán, Rátz Tamara, Szabó Géza, Túróczi Imre, Veres Lajos (2011): Turizmus kutatások módszertana. Pécsi Tudományegyetem. Kempelen Farkas Hallgatói Információs Központ
https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0051_Turizmus_kutatasok_modszertana/ch07s02.html
- NAV VILÁGA 2010 Évkönyv, Tények, információk a Nemzeti Adó- és Vámhivatal jogelőd szervezeteiről és azok 2010. évi tevékenységéről

- NAV évkönyv 2011, Tények, információk a Nemzeti Adó- és Vámhivatal szervezetéről és annak 2011. évi tevékenységéről, Budapest 2012
- NAV évkönyv 2012, Tények, információk a Nemzeti Adó- és Vámhivatal szervezetéről és annak 2012. évi tevékenységéről, Budapest 2013
- NAV évkönyv 2013, Tények, információk a Nemzeti Adó- és Vámhivatal szervezetéről és annak 2013. évi tevékenységéről, Budapest 2014
- NAV évkönyv 2014, Tények, információk a Nemzeti Adó- és Vámhivatal szervezetéről és annak 2014. évi tevékenységéről, Budapest 2015
- NAV évkönyv 2015, Tények, információk a Nemzeti Adó- és Vámhivatal szervezetéről és annak 2015. évi tevékenységéről, Budapest 2016
- NAV évkönyv 2016, Tények, információk a Nemzeti Adó- és Vámhivatal szervezetéről és annak 2016. évi tevékenységéről, Budapest 2017
- NAV évkönyv 2017, Tények, információk a Nemzeti Adó- és Vámhivatal szervezetéről és annak 2017. évi tevékenységéről, Budapest 2018
- Dr. Molnár Tamás (2007): Egyszerűen statisztika. Perfekt. 215-224. old.
- Sándorné Új Éva (2017): Gyakorlati pénzügyek. Penta Unió. Budapest. 493. old.
- Varga József (2017): Az adóteher-csökkentés és a gazdaság kifehérítésének pályája Magyarországon 2010 után [Reducing the Tax Burden and Whitening the Economy in Hungary after 2010]. PÉNZÜGYI SZEMLE/PUBLIC FINANCE QUARTERLY 62:(1) 7-20. old.
- Varga József (2017a): A magyarországi adószervezet átalakításának aktuális kérdései. In: Bozsik Sándor (szerk.) Pénzügy-számvitel-statisztika füzetek II.: 2016. 107 p. Konferencia helye, ideje: Miskolc-Egyetemváros, Magyarország, 2016.12.01 (Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar) Miskolc-Egyetemváros: Miskolci Egyetemi Kiadó, 2017. 81-87. old. Pénzügy-számvitel-statisztika füzetek 2. ISBN:978-615-80543-2-4
2017. évi CL. törvény az adózás rendjéről
2017. évi CLI. törvény az adóigazgatási rendtartásról
- 465/2017. (XII. 28.) Korm. rendelet az adóigazgatási eljárás részletszabályairól